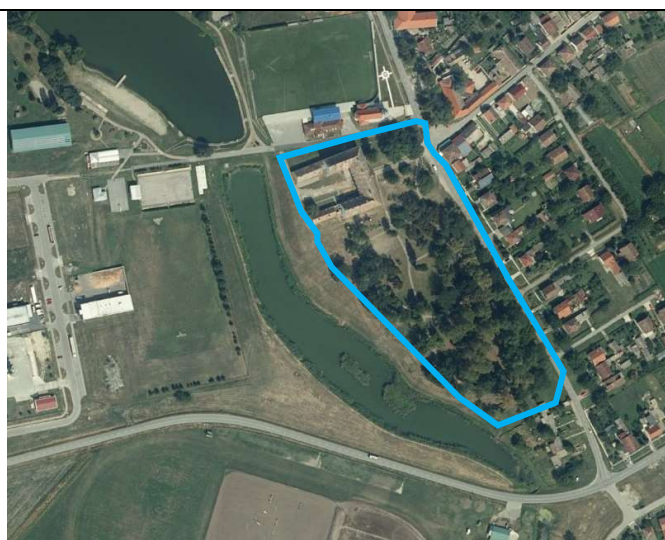

DARDA

1. OPĆI I ADMINISTRATIVNI PODACI

Županija	Osječko-baranjska
Grad/općina	Darda
Naselje	Darda
Katastarski podaci	k.č. br.: k.č. 1, k.o. Darda
Naziv	Dvorac Esterházy
Nadležnost	Konzervatorski odjel u Osijeku
Glavna datacija	prva pol. 18/19. st
Naručitelj	Janos i Friedrich Veterani, obitelj Esterházy
Vlasništvo	Općina Darda
Pravni status	Z-1629
Namjena	Bez namjene

Povijesni katastar imanja iz 1884. i zona zaštite na DOF podlozi

2. SMJEŠTAJ, ORGANIZACIJA I SASTAVNICE CJELINE

Dvorac, okružen perivojem te smješten uz jezero Đola, nalazi se na jugozapadnom rubu naselja Darda. Glavnim, istočnim pročeljem je orijentiran prema naselju iz kojeg mu se pristupa kroz monumentalni vrtni portal u secesijskom stilu te perivoj engleskog tipa, nastao u 19. stoljeću na mjestu poznatog Sulejmanovog mosta, osmanskog prijelaza preko rijeke Drave. Stražnjim pročeljima dvorac se otvara prema jezeru Đola, gdje se u prošlosti nalazila kudeljara, gospodarski dio dardanskog vlastelinstva. Gospodarske građevine nisu sačuvane te je izgubljen jedan aspekt povijesnog koncepta dvorca kao sjedišta vlastelinstva, oko kojeg su se pružale gospodarske zone, takozvani majuri. Sjeverno od dvorca stoji barokna župna crkva sv. Ivana Krstitelja.

2.1. DVORAC

Trokrilna građevina U tlocrta je kompozicija uvjetovana poviješću izgradnje cjeline dvorca, kad su dvije starije građevine - današnja bočna krila - povezane izgradnjom glavnog krila i integrirane u tada nastao

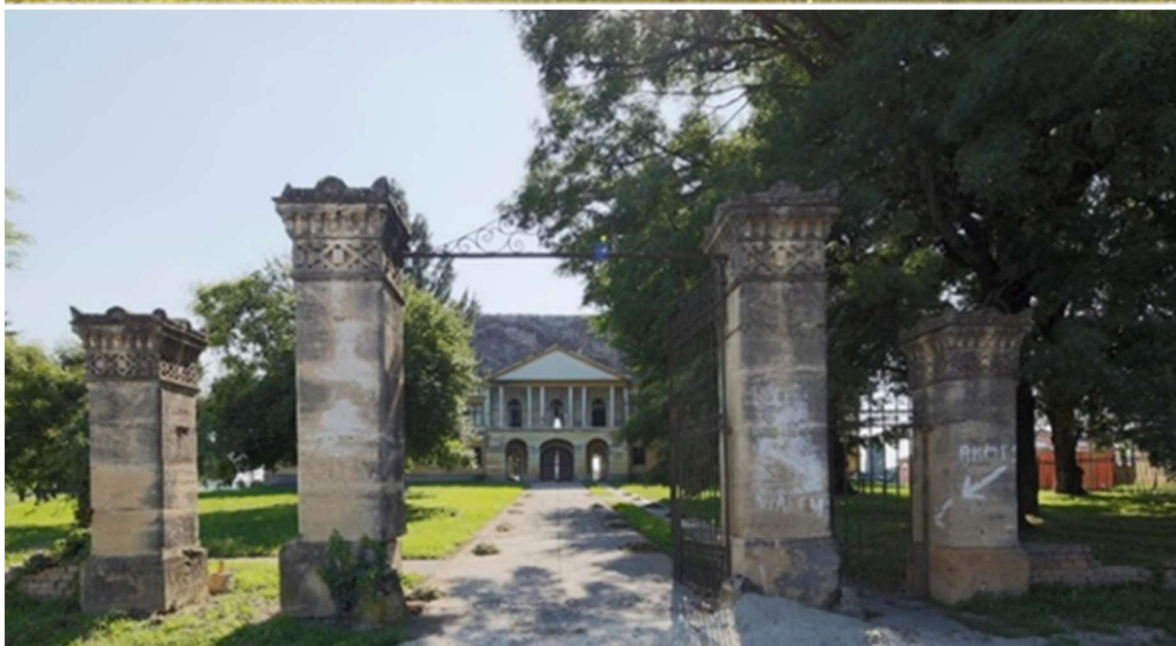
novi dvorac. Tri krila dvorca oblikuju unutrašnje dvorište koje se pružalo prema gospodarskoj zoni na jezeru Đola. Dvorac je u cijelosti jednokatna građevina natkrivena dvotrešnim krovovima, a na jednokatna bočna krila nastavljaju se prizemnice gospodarske namjene, kasnijeg datuma i skromno oblikovane. Glavno pročelje plastički je naglašeno središnjom altanom zaključenom zabatom i prekrivenom krovom limom. Postojeća prostorna organizacija rezultat je posljednje rekonstrukcije dvorca u stilu baroknog klasicizma, kada je više starijih objekata povezano u jedinstveni trokrilni kompleks.

Prostorni raspored prizemlja različit je u svakom krilu dvorca, što proizlazi iz različita vremena nastanka te njihove funkcije. Istočnim, glavnim krilom dominira aksijalna os ulazne veže, koja komunicira s prostorijama u pročelnom dijelu prizemlja te hodnikom u začelnom dijelu prizemlja; južno od veže je stubište za kat. Na katu, u prostoru u altanu uređeno je predsoblje te svečana dvorana, od koje se nižu se prostorije povezane enfiladom na pročelnoj strani, dok je na začelnoj strani organiziran niz manjih prostorija. Dvorac je zidan opekom. Ulazna veža glavnog krila i prostorije prizemlja svođene su češkim i bačvastim svodovima, dok prostorije kata imaju ravne drvene grednike. U bočnim krilima, prostori podruma su svođeni su češkim i bačvastim svodovima, a prostorije prizemlja ravne drvene stropove.

Glavna pročelna platna sva tri krila orijentirana su prema naselju i artikulirana su gustim, ujednačenim ritmom prozorskih osi. Središnji rizalit s portikom, altanom i zabatom reprezentativan je plastični akcent glavnog pročelja. Prizemlje je dekorirano u stilu baroknog klasicizma, klesancima u žbuci, pilastrima između prozorskih osi, naglašenim međuetažnim i krovnim vijencima. Na katu, altanu čine udvojeni drveni toskanski stupovi s ostakljenjem, što nose završni vijenac i zabat, na kojemu se nekada nalazio grb s godinom 1813. i natpis COMES IOANNES CASIMIRVS ESTERHAZY F.F. MDCCCXIII FORTITUDINI. Oblikovanje bočnih pročelja je skromnije. Dvorišna pročelja su jednostavno oblikovana te razvedena samo prozorima s istaknutim okvirima u žbuci: prozori prvoga kata glavnog krila naglašeni su ugaonim uškama. Na dvorišnom pročelju sjevernog krila izveden je sunčani sat.

Djelomično je sačuvana nepokretna oprema: povijesni žbukani i bojani slojevi u veži te na glavnom pročelju. Sačuvano je izvorno stubište obloženo kamenim pločama. Izvorna prozorska stolarija, te izvorna drvena i kovana vrata, djelomično su sačuvana te se mogu restaurirati. Nije sačuvan inventar dvorca. Nakon Drugog svjetskog rata, dvorac dobiva različite neprimjerene namjene, što je uzrokovalo devastaciju građevine. Danas je dvorac bez funkcije i zapušten.

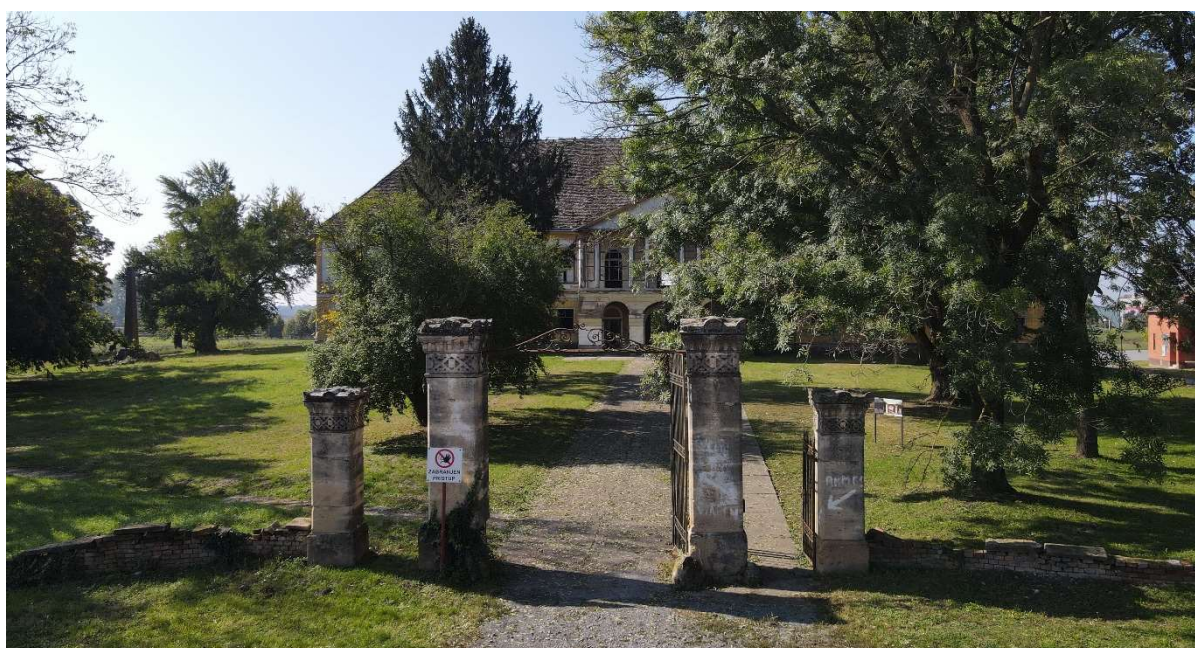
2.2. GOSPODARSKE ZGRADE

Gospodarske zgrade naslanjaju se na bočna krila dvorca: između svake zgrade i pripadajućeg krila dvorca oblikovan je natkriveni prolaz. Gospodarske zgrade su jednostavne prizemnice, zidane opekom, bez podruma, s drvenim dvostrešnim krovovima i drvenim stropovima. Tlocrtni raspored čini niz od nekoliko nejednakih prostorija. Vanjskim oblikovanjem one su usklađene s pročeljima dvorca, no međusobno se ipak razlikuju: južna prizemnica razvedena je trijemom sa zidanim kvadratnim stupcima, dok je pročelje sjeverne prizemnice jednostavna zidna ploha. Gospodarske građevine su u lošem stanju, trošnih zidanih i krovnih konstrukcija..

2.3. KRAJOLIK

Jugoistočno od dvorca, na mjestu glasovitog osmanlijskog Sulejmanovog mosta, prostirao se perivoj engleskog tipa, nastao u drugoj polovini 19. stoljeća. Središte perivoja naglašavao je rondel, od kojega su vodile vijugave staze do dvorca te do jezera, ukrašene cvjetnim gredicama i dendroflorom. Takva koncepcija perivoja nije sačuvana i danas je krajolik oko dvorca zelena površina sa sačuvanim primjerima dendroflоре. Početkom 20. stoljeća perivoj je ograđen ogradom u secesijskom stilu, od koje je sačuvan monumentalni vrtni portal. Pogled na glavno pročelje dvorca kroz vrtni portal jedna je od najpoznatijih vizura dvorca u Dardi.

3. STANJE

Vanjski i pregradni zidovi dvorca su u srednjem stanju, uz vidljivu prisutnost pukotina i kapilarne vlage. Međukatna konstrukcija je u vrlo lošem stanju: drveni podovi prizemlja i kata su oštećeni, mjestimice je na podove prizemlja izlivena betonska deka, ruiničan je mozaik poda lođe altane ili keramične pločice hodnika. Krovnište je u lošem stanju, uz mjestimice trulu drvenu krovnu konstrukciju i nedostajući krovni pokrov. Unutarnja i vanjska stolarija je u lošem stanju. Po uzoru na postojeću moguće je izraditi novu (skupa s okovom). Izvorna žbuka uglavnom je otučena: djelomično su sačuvani žbukani i bojani slojevi na pročelju te iza altane, kao i u unutrašnjosti glavnog krila. Grb Esterházyja sa zabata altane je otučen. Gospodarske građevine su u lošem stanju: nestabilne stropne i krovne konstrukcije, vidljive pukotine, uništeni podovi i stolarija; dio zapadne zgrade se urušio.

4. VALORIZACIJA

Nastanak dvorca Esterházy vezan je uz formiranje veleposjeda Darda, darovanog, nakon odlaska Osmanlija, grofu Juliju Veteraniju 1700. godine, koji na ostacima osmanske utvrde (palanka Darda sa Sulejmanovim mostom) diže prve zgrade upravne i gospodarske namjene, današnja bočna krila dvorca. Grofovi Esterházy dolaze u posjed Darde 1749. godine, te potiču gospodarski razvoj vlastelinstva (u neposrednoj blizini dvorca, na jezeru Đola, osnivaju kudeljaru, a primjerice, u Čemincu, osnivaju uljaru i pivaru), s dvorcem kao sjedištem vlastelinstva te formiraju monumentalni „U“ tip dvorca. Dvorac Esterházy prezentira klasicističku koncepciju trokrilnog dvorca, koji se formirao sukcesivno od 18. do ranog 20. stoljeća, od dviju zasebnih građevina, orijentiranih na tradicionalni način užim pročeljima prema ulici, do njihova objedinjenja u trokrilni rezidencijalni kompleks s reprezentativnim ulaznim traktom, pomoćnim gospodarskim zgradama i raskošnim perivojem. Od prvog sloja sačuvana su bočna krila dvorca, koja su izvorno služila i u gospodarske (prizemlje) i u stambene namjene (kat). Ranije barokne kuće, danas bočna krila, uklopljene su u klasicističko preuređenje dvorca u ranom 19. stoljeću, kada je dograđeno glavno krilo s klasicističkim interijerom i pročelnom altanom. Tijekom 19. stoljeća uređen je prostrani perivoj jugoistočno od dvorca, dok se zapadno i sjeverozapadno od dvorca pružala gospodarska zona, odnosno majur obitelji Esterházy. Ostaci kovane ograde perivoja, s obilježjima secesijskog stila, još uvijek uokviruju okoliš dvorca.

Komemorativna i simbolička vrijednost dvorca očituje se u njegovu simboliziranju pozicije Sulejmanovog ili Velikog osječkog mosta te palanke Darda, kao i, nakon odlaska Osmanlija, uspostave dardanskog vlastelinstva, tada drugog po veličini u Baranji.

5. MJERE ZAŠTITE I PREPORUKE ZA OBNOVU I PRENAMJENU DVORCA I PRIPADAJUĆIH DIJELOVA KOMPLEKSA

Dvorac, k.č. 1, k.o. Darda – stupanj zaštite: D2, D3

Monumentalno istočno krilo s klasicističkim portikom i altanom sa zabatom te trobrodnom ulaznom vežom na stupcima od iznimne je umjetničke i povijesne vrijednosti. Također, izvornost istočnog/glavnog krila i južnog bočnog krila sačuvana je u većoj mjeri, u odnosu na ostatak cjeline dvorca, te će se ta dva krila obnavljati primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i opreme interijera. Obnavljaju se i prezentiraju elementi očuvane povijesne opreme (stubište, stolarija, profili svodjenja u veži). Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Slabije očuvano bočno sjeverno krilo obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene.

Vrtni portal koji predstavlja glavni ulaz u dvorski kompleks, nalazi se u osi glavnog pročelja, potrebno je obnavljati primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija).

Gospodarske zgrade, k.č. 1, k.o. Darda – stupanj zaštite: G2, G3

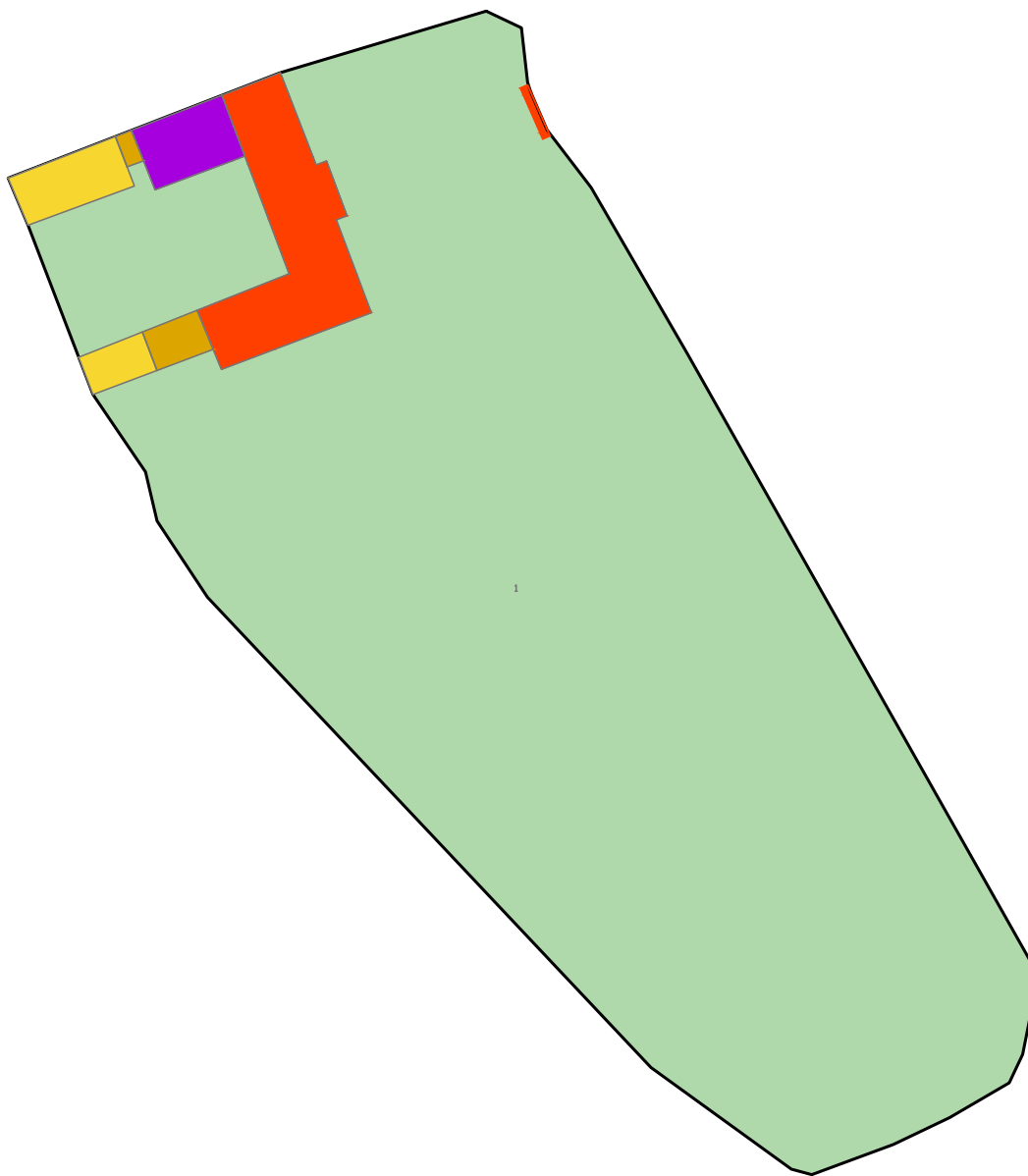
Gospodarske građevine kojima je očuvan povijesni volumen, a dijelom i oblikovanje pročelja obnavljat će se primjenom konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene.

U slučaju iznimno lošeg građevinskog stanja, kao i na poziciji urušenog dijela zapadne gospodarske zgrade, preporuča se nova izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade - preporuča se faksimilska rekonstrukcija vanjštine, uz slobodan pristup uređenju interijera (na osnovi izrađene dokumentacije i drugih materijalnih izvora informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil).

Krajolik, k.č. 1, k.o. Darda – stupanj zaštite: K3, A

Na prostoru perivoja zaštićen je arheološki lokalitet - srednjovjekovni podvodni i kopneni arheološki lokalitet Sulejmanov most – pa buduća prezentacija perivoja treba uklopiti i rezultate arheoloških istraživanja. Svim zemljanim radovima na cjelini dvorca Esterházy, skupa s okolišem, trebaju prethoditi arheološka istraživanja, ili se ista trebaju provoditi uz arheološki nadzor - nadležni konzervatorski odjel izdaje smjernice.

Pri uređenju okoliša preporuča se očuvanje zelene zone ili parterno uređenje, sve usklađeno s karakterom prostora (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela) i s rezultatima arheoloških istraživanja koje je potrebno provesti.

DVORAC

- D2** ■ Primjena konzervatorskih metoda (održavanje, sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena, artikulacije i oblikovanja pročelja, prostornog ustroja, konstruktivnih elemenata i sačuvanih dijelova opreme interijera. Moguće su određene intervencije u interijeru s ciljem zadovoljavanja nove funkcije. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- D3** ■ Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

GOSPODARSKE ZGRADE

- G2** ■ Primjena konzervatorskih metoda (sanacija, konzervacija, restauracija, restitucija, rekonstrukcija) u očuvanju volumena te artikulacije i oblikovanja pročelja. Unutarnji prostor je moguće prilagoditi potrebama nove namjene. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.
- G3** ■ Nova izgradnja u smislu faksimila povijesne zgrade (ukoliko postoji dokumentacija ili drugi materijalni izvori informacija na temelju kojih je moguće izvesti faksimil) ili suvremenog oblikovanja u osnovnim gabaritima povijesne zgrade koja se nalazila na tom mjestu. Sve navedeno izvodi se u skladu s detaljnijim konzervatorskim smjernicama koje će se izdati na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja koje je prethodno potrebno provesti.

KRAJOLIK

- K3** ■ Očuvanje zelene zone ili parterno uređenje bez nove izgradnje, sve usklađeno s identitetskim obilježjima krajolika i karakterom okoliša (prema konzervatorskim smjernicama nadležnog konzervatorskog odjela).

ARHEOLOŠKE ZONE

- A** Nadležni konzervatorski odjel izdaje smjernice.

6. BIBLIOGRAFIJA I DOKUMENTACIJA

Obad Šćitaroci, Mladen, Bojanić Obad Šćitaroci, Bojana; Dvorci i perivoji u Slavoniji, od Zagreba do Iloka, Zagreb, 1998.

Marković, Vladimir; „Dvorci 18. stoljeća – rafinirana upravna sjedišta“, u: Slavonija, Baranja i Srijem, vrela europske civilizacije, Zagreb, 2009.

Feletar, Dragutin, Đurić, Tomislav, „Darda – barokno-klasicistički dvor baruna Esterhazyja“, u: Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, Zagreb, 2002.

Karaman, Igor, „Osnovna obilježja imanja Belje i Darda u sustavu kasnofeudalnih/kapitalističkih zemljoposjeda na baranjsko-slavonskom tlu do 1918. godine“, u: Tri stoljeća Belja, Osijek, 1986.

Dvorci i kurije sjeverne Hrvatske – stanje i mogućnosti njihova uključivanja u suvremeni život, grupa autora, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb, 1970

Arhitektonski snimak dvorca, Urbos d.o.o. studio za arhitekturu, oblikovanje i konstrukciju, M 1: 170, 2010.g. (u: IPU, Dvorac Esterházy u Dardi, Povijesno-građevinski razvoj i valorizacija. Prijedlog konzervatorskih smjernica, Zagreb, 2011.)